

SECȚIUNEA a II-a EPOCA MEDIE

Alexandru PÂNZAR

ORIGINEA LUI STANISLAV DE IELOVA-ROTOPAN. O IPOTEZĂ

În 1393, la 18 noiembrie, Roman, domnul Moldovei, le dăruia fiilor lui Dragomir Albu un sat pe Suceava. Consimțământul panilor din sfat, garanție a legalității dispoziției domnești, includea și **вѣра пана Станислава Еловѣского**¹. Este prima și singura dată când este menționat documentar acest cognomen al panului Stanislav, membru al sfatului lui Roman². Editorii documentelor moldovenești l-au tradus în chipuri diferite: *Stanislaw des Elowers (Elowski)* (F. A. Wickenhauser)³, *Stanislav Elovski* (M. Costăchescu)⁴, *Stanislav de la Ielova* (*DIR*⁵ și *DRH*⁶). Construirea cognomenului adjectival cu ajutorul sufixului **-ьскъ**, care formează derivate îndeosebi de la nume de locuri și popoare⁷, împreună cu numeroase atestări ulterioare ale unor astfel de supranume, formate de la nume de sate, arată, fără putință de tăgadă, că *Ielova*⁸ era numele unui sat.

Problema identificării și localizării satului Ielova, deși cu o istorie de aproape 150 de ani, i-a preocupat doar ocazional pe istoricii noștri. Mihai Costăchescu, cel mai tenace și rodnic cercetător al vechilor nume topice din documente, nu a spus nimic despre acest toponim în comentariile sale. Nimic nu a spus nici Teodor Balan, în studiul său bogat documentat despre satele dispărute din Bucovina⁹. Există însă și o identificare precisă. Chiar primul editor al documentului din 1393, F. A. Wickenhauser, a propus, puțin după jumătatea secolului al XIX-lea, identitatea Ielova – Volovăț¹⁰. După mai bine de 100 de ani, editorii primului volum al seriei *DRH* au propus aceeași identificare, însă fără a oferi (ca și Wickenhauser) nici un argument¹¹. Argumentarea am găsit-o inițial într-un studiu al lui C. Cihodaru, unul dintre cei trei istorici care au întocmit primul volum al seriei *DRH*: existența, în secolul al XIV-lea, a unui sat maramureșean numit atât Ialova, cât și Olhova¹². Explicația „maramureșeană” implică un scenariu conform căruia întemeierea Ielovei din Moldova s-a făcut de către descălecători veniți din satul de peste munți, iar numele a fost abandonat, după 1400, în favoarea celui alt, Olhovți, devenit Volhovăț și apoi Volovăț.

Această ipoteză reluată își are originea în monografia Țării Maramureșului din secolul al XIV-lea a lui Radu Popa, apărută în 1970, în care este menționat satul cu două nume de pe Taras și sunt

¹ *DRH*, A, I, p. 5, nr. 4.

² La 30 martie 1392, în celălalt document de la Roman al cărui text original s-a păstrat: **вѣра Станиславова**, *ibidem*, p. 3, nr. 2.

³ F. A. Wickenhauser, *Geschichte der Klöster Woronetz und Putna*, Cernăuți, 1888, p. 100.

⁴ M. Costăchescu, *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, vol. I, Iași, 1931, p. 14, nr. 4.

⁵ *DIR*, A, XIV-XV/1, p. 3, nr. 3.

⁶ *DRH*, A, I, p. 6, nr. 4.

⁷ P. Olteanu (coord.), Gh. Mihăilă, L. Djamo-Diaconiță, E. Vrabie, E. Lința, O. Stoicovici, M. Mitu, *Slava veche și slavona românească*, București, 1975, p. 92.

⁸ *Ielova* și nu *Elova*, căci în slavă, la începutul cuvântului, vocala [e] primește proteza [j], cf. *ibidem*, p. 39.

⁹ T. Balan, *Satele dispărute din Bucovina*, în „Omagiu lui Ion I. Nistor. 1912-1937”, Cernăuți, 1937, p. 94-120.

¹⁰ Chiar în prefața primului său volum, Wickenhauser afirmă: „Die Schreibart der Übersetzung ist daher in Einzelnen selbstverständlich nicht die der Urschriften. Solche müßte aus diesen selbst beurtheilt werden. – Dagegen sind die Eigennamen in der Weise der Urschrift beibehalten, obwol sie meist auch da nicht mehr ursprünglich und, wie schon ihr steter Wechsel zeigt, nicht immer richtig sind. So hat die Zeit z. B. Elow in Wolowetz, Radomir's Dorf in Radauz umgestaltet”, cf. F. A. Wickenhauser, *Moldawa oder Beiträge zu einem Urkundenbuche der Moldau und Bukowina. I. Die Urkunden des Klosters Moldowiza*, Viena, 1862, p. 3. Tot fără a argumenta, Wickenhauser reafirmă identificarea făcută și în alte volume: „Wolowetz (im J. 1393 Elowa)”, cf. F. A. Wickenhauser, *Moldawa oder Beiträge zu einem Urkundenbuche der Moldau und Bukowina. II. Geschichte und Urkunden des Klosters Solka*, Cernăuți, 1877, p. 7.

¹¹ *DRH*, A, I, indice de nume, p. 466: „<Ielova>, sat, v. **Volhovăț**” și p. 509: „**Volhovăț** (Ielova), sat, cu piuă, mori, iazuri și vămi; <Volovăț, c. ~, j. Suceava>”.

¹² „Între numele unor sate din nordul Moldovei și cele maramureșene există o strânsă corespondență. După numele localităților Teceu, Visc, Săpânța, Teres, Ialova (Olhova), s-au format, cu oameni veniți de acolo, sate ca Tișăuți, Văscăuți, Șipinți, Tărășăuți, Olhovăț (și apoi Volovăț), Bădăuți, Hernicești”, cf. C. Cihodaru, „Observații cu privire la procesul de formare și de consolidare a statului feudal Moldova în sec. XI-XIV (II)”, în *AIPI*, XVII, 1980, p. 121.

inventariate toate datele istorice cunoscute despre el¹³. Ipoteza este plauzibilă și interesantă, însă are câteva puncte slabe. Principalul este chiar asemănarea de nume care a făcut posibilă identificarea. *Ialova* și *Ielova* par foarte asemănătoare, însă sunt două nume distincte, având etimologii diferite. Ambele sunt derivate din cuvinte slave: primul din adjectivul *ѡлѡвъ*, adică *sterp*¹⁴ (care a dat în limba română și cuvintele *ialoviță* și numele râului *Ialomița* – inițial *Ialovnița*¹⁵), sau, poate (dar mai puțin probabil), de la substantivul *ѡлъ*, adică *lut*¹⁶ (care a dat în limba română toponimele *Ilova*, *Ilovățul*, *Ilovița* și *Ilva*¹⁷). Al doilea e derivat de la adjectivul *ѡлѡвъ*, adică *brădos*, (*loc*) *cu mulți brazi*¹⁸ (a dat la noi numele unui afluent al Bărzăscăi, *Ielova*, în munții din Caraș-Severin).

O a doua problemă e ridicată de prezența în sfatul domnesc, după 1401, a unui *Giurgiu de la Volhovăț*¹⁹. În plus, nu poate fi făcută nici o legătură cu cnejii maramureșeni ce stăpâneau satul de pe Taras, neexistând nici măcar paralele onomastice²⁰.

Concluzia firească a acestor observații este că identitatea Ielova – Volovăț nu trebuie acceptată fără rezerve. Cum singura soluție de identificare rezultată din căutările în spațiile moldovenesc și maramureșean este discutabilă, atunci firească este și investigarea unei posibile localizări a toponimului în alte vecinătăți ale Moldovei, cea mai logică direcție de căutare fiind Rusia haliciană.

Am consultat, în consecință, indicele numelui de locuri din voievodatul Rusiei dintr-o excelentă sinteză a lui Przemysław Dąbkowski, privitoare la organizarea administrativă a acestei provincii în veacul al XV-lea, și am găsit doar un toponim asemănător: satul *Ilów*, atestat prima dată în 1506, cu același nume, situat pe lângă Stryj, la sud de Liov²¹. Dar, pe lângă data târzie a primei atestări, originea acestui nume topic cred că trebuie căutată mai curând în substantivul *ѡлъ* și nu în adjectivul *ѡлѡвъ*.

Ajuns în acest punct am fost tentat să cred că problema localizării satului Ielova nu are nici o soluție. Am mai încercat doar să afl dacă există în prezent localități cu un nume asemănător în Polonia sau Ucraina. Căutarea mi-a returnat doar una singură, cu numele *Jelowa*, aflată în Polonia. Două lucruri mi-au atras atenția asupra acestui sat, chiar dacă nu e situat în fosta Rusie haliciană. În primul rând faptul că stemele comunei din care face parte și a celei învecinate conțin reprezentarea schematică a unui brad. În limba poloneză actuală *brad* e *jodla*, deci numele satului, situat, evident, într-un loc cu mulți brazi, este vechi²². Iar localizarea satului este și mai interesantă: e la doar 19 km de orașul Opole, în provincia cu același nume a Poloniei. Cum duce al Rusiei (halicience), deci vecin nemijlocit cu Moldova lui Iațcu și Petru I, întâi între 1372 și 1379, și mai apoi, după moartea lui Ludovic cel Mare, până în 1387, a fost Piastul silezian Vladislav de Opolia²³, distanța de 690 de km în linie dreaptă până la Suceava nu mai pare o piedică atât de mare, care să oprească investigarea unei posibile legături între panul Stanislav și Ielova din Opolia.

Am dedus că numele este vechi, însă trebuie ca satul să fi fost atestat în secolul al XIV-lea, pentru

¹³ „*Jalova* (Olhovți). Pe cursul mijlociu al Tarasului în fața Țîmrovei. În 1389 *possessio* «Ilhoba» într-un grup de patru sate învecinate (cu Țîmrova, Nereșnița și Uglea) pe care regele le întărește lui Erdeu și Gerheș, fiii lui Aprusa, nepoți ai voievodului Erdeu-Codrea. Se cuprinde foarte probabil în «Kenezylor de Zorvasow» întărit codrenilor încă din 1345 (vezi cap. VII, par. 3). În 1404 codrenii dăruiesc «Ilhoch» lui Petru și Tatomir, fiii lui Mihail din Ialova. Beneficiarii daniei, reprezentând familia cnezială din Ialova («de Ilhocz») sînt întăriți la 1406, împreună cu frații lor Ioan și Ștefan «in dominium ... possessionis Ilhocz juxta fluvium Taracz». Legăturile lor de rudenie cu codrenii pot fi reconstituite cu dificultate. Tatomir («Thatur de Ialholth») este om al regelui la 1409 și tot el apare în alte documente ca «Tatul». În 1411, Ialova și celelalte trei sate cu care a fost pomenită în 1389 sînt întărite din nou codrenilor («nobiliu Sandrini filii Erdeu de Kukenyes»-Țîmrova) dar și celor cinci fii ai lui Mihail «de Ilhouch» (Ialova) precum și lui «Sthaan et Gorzow de Wglya» (Uglea). Hotărnicia se face tot atunci pentru toate patru satele într-un trup comun de cca 200 km² care de pe apa Tarasului se întinde pînă în valea Talaborului spre apus și munții Apșei spre răsărit», cf. R. Popa, *Țara Maramureșului în veacul al XIV-lea*, București, 1970, p. 87.

¹⁴ Fr. Miklosich, *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Viena, 1862-1865, p. 1145.

¹⁵ I. Iordan, *Toponimia românească*, București, 1963, p. 114.

¹⁶ Fr. Miklosich, *op. cit.*, p. 255.

¹⁷ I. Iordan, *op. cit.*, p. 477.

¹⁸ Fr. Miklosich, *op. cit.*, p. 1157.

¹⁹ Prima atestare la 28 iunie 1401, cf. DRH, A, I, p. 18, nr. 13.

²⁰ În Maramureș: Erdeu, Gerheș, Aprusa, Erdeu-Codrea, Petru, Tatomir sau Tatul, Ioan, Ștefan, Mihail, Alexandru, Stan și „Gorzow”, cf. R. Popa, *op. cit.*, p. 87; în Moldova: Stanislav, Giurgiu, Sima, Șteful, Toader Maleșco, Malea, Vasutca, Nastasia, Parasca, cf. M. Costăchescu, *Documentele moldovenești dela Bogdan Voevod (1504-1517)*, București, 1940, p. 89.

²¹ P. Dąbkowski, *Podział administracyjny województwa Ruskiego i Belzkiego w XV wieku*, Lwów, 1939, p. 87.

²² Vechimea satului și aparenta bogăție în brazi a locului unde este situat face improbabilă o etimologie care pornește de la cuvântul polonez *jalowiec*, care înseamnă *ienupăr*, etimologie care ar presupune că numele inițial al satului ar fi fost *Jalowa*, așa cum argumentează H. Adamy, *Die schlesischen Ortsnamen, ihre Entstehung und Bedeutung. Ein Bild aus der Vorzeit*, Breslau, 1888, p. 52.

²³ Șt. S. Gorovei, *Întemeierea Moldovei. Probleme controversate*, Iași, 1997, p. 148 și p. 162.

ca investigația să poată continua. L-am căutat în documentele sileziene și l-am găsit: prima dată o mențiune de pe la 1305²⁴, apoi, în secolul al XIV-lea, satul mai e pomenit o dată, în 19 noiembrie 1399, când același Vladislav de Opolia îl dăruia lui Heinrich von Rackau²⁵.

A avut, deci, vreo legătură panul Stanislav cu satul din Opolia? Datele preliminare arată că aceasta nu este imposibilă, iar următorul pas după cercetarea locului este investigarea personajului principal.

În toate documentele care consfințeau actele de omagiu propriu-zis, de promisiune a omagiului sau de reînnoire a jurământului către Vladislav al Poloniei, există un nume comun între marii seniori care garantează pentru „credința” domnului lor: la Liov, în 1387, **Stanislaus**, unul dintre cei cinci „supremi consiliarij magnifici domini Petri woyeuode Muldauiensis”²⁶; în 1393, pe actul de închinare al lui Roman, cosigilat de către boierii din sfat, o pecete deteriorată, prinsă printr-o fâșie de pergament, pe care scrie **СТАНИСЛАВЪ**²⁷; în 1395, în documentul prin care boierii Moldovei făgăduiesc regelui că domnul lor, Ștefan, va veni să-i presteze omagiul personal, printre martori este și **ПА(Н) СТАНИСЛАВЪ**²⁸; în același an, în actul prin care Ștefan și panii săi se supun lui Vladislav și îi făgăduiesc ajutor contra dușmanilor, între boieri, de asemenea, **панъ СТАНИСЛАВЪ**²⁹; la Camenița, în 1404, între panii care au depus omagiul personal, împreună cu Alexandru cel Bun, **панъ СТАНИСЛАВЪ РОТОМПАНЪ**³⁰; la fel în 1407, la Liov, cu boierii care au întărit actul de la Camenița, **панъ СТАНИСЛАВЪ РОТОМПАНЪ**³¹. La acestea se mai adaugă salvconductul dat lui Spytek de Melsztyn și suitei sale în 1397, în care unul dintre panii care garantau credința este **Stanyslaus Rotenpan**³². Întrebarea firească ce se pune este: oare prenumele comun indică un același mare senior, *supremus consiliarius* al lui Petru I, dar și al următorilor domni, până la Alexandru cel Bun? Dacă identitatea se confirmă, atunci e vorba de un personaj de cea mai mare importanță, un adevărat „element de continuitate”³³ în politica externă a Moldovei.

Confirmarea o dau peceteile păstrate pe acte omagiale sau de promisiune a omagiului, ce au încă vizibil în legendă numele Stanislav. Primul istoric care a căutat în arhivele din Polonia și a publicat peceteile cu care boierii din sfat au cosigilat aceste acte a fost Leon Șimanschi³⁴. Recent, un cercetător ucrainean, Oleh Odnorozhyenko, a reluat investigația în arhive³⁵, și a găsit patru pecetei purtând numele Stanislav, față de cele două identificate de istoricul român. Pe prima dintre ele, inelară, octogonală, de pe actul omagial din 1387³⁶, Leon Șimanschi a citit doar primele câteva litere ale numelui posesorului, suficiente însă pentru a-l putea identifica, în persoana lui Stanislaus, acel *supremus consiliarius* al lui Petru I (Fig. 1). Pe cea de-a doua, tot inelară, dar circulară, de pe actul din 1395 prin care boierii din sfatul lui Ștefan I făgăduiau prestarea omagiului de către domn³⁷, istoricul român a citit legenda în întregime: +S.STAN ROT+STAN ROT (Fig. 2). Această lectură permite punerea semnului de egalitate între panul Stanislav din actul omagial al lui Ștefan I și Stanislav Rotompan din 1397 și de mai târziu. Ar mai rămâne de arătat și că Stanislav din sfaturile lui Petru și Roman e același personaj. Leon Șimanschi a propus o înțelegere a legendei sigiliului din 1387 care ar rezolva problema: +STAN R<OTOMPANV>S (Fig. 1). Reconstituirea e însă bazată pe identificarea a doar două litere, neclare în desen, probabil și în ceara în care au fost imprimate, fiind evident că Leon Șimanschi a încercat să „forțeze” soluția cea mai convenabilă. Cercetătorul ucrainean a confirmat înțelegerea propusă de istoricul român, reușind aparent să descifreze întreaga legendă a peceteii din 1387 (Fig. 3), fără însă a reuși să citească integral și legenda celei din 1395 (Fig. 4), ceea ce nu schimbă concluziile de până acum. O. Odnorozhyenko a citit același nume, Stanislav

²⁴ În *Liber foundationis Episcopatus Vratislaviensis, Registrum Wyasdense*: „Iste sunt decime et fertones circa Olesno et Lublyn: [...] Item in Ylowe prope Kobolino decima episcopalis”, cf. *Codex Diplomaticus Silesiae*, XIV, ed. H. Markgraf, J. W. Schulte, Breslau, 1889, p. 101.

²⁵ Regestul documentului, așa cum a fost publicat, dă mai multe detalii despre sat: „1399 Nov. 19. zu Opol (an S. Elizabethen tag.) Ladislaw Herzog zu Opol etc. verleicht dem tochtigen Knecht Heinrich von Rackau für treue Dienste sein Dorf **Gilowa (Jellowa)** «in unserm opolischen teile und gebietto», mit Gericht, Kreczim, Kirchlehen, doch sollen er und seine Nachkommen davon dienen nach des Landes Gewohnheit”, în *Codex Diplomaticus Silesiae*, VI, ed. W. Wattenbach, C. Grünhagen, Breslau, 1865, p. 21, nr. 88.

²⁶ M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, vol. II, Iași, 1932, p. 601, nr. 163.

²⁷ *Ibidem*, p. 609, nr. 165.

²⁸ *Ibidem*, p. 609, nr. 166.

²⁹ *Ibidem*, p. 612, nr. 167.

³⁰ *Ibidem*, p. 625, nr. 173.

³¹ *Ibidem*, p. 628, nr. 175.

³² *Ibidem*, p. 616, nr. 168.

³³ C. Racoviță, „Începuturile suzeranității polone asupra Moldovei (1387-1432)”, în *RIR*, X, 1940, p. 35.

³⁴ L. Șimanschi, *Cele mai vechi sigilii domnești și boierești din Moldova (1387-1421)*, în *AIIAI*, XVII, 1980.

³⁵ O. Однорозенко, *Родова геральдика Русо-Влахії (Молдавського господарства) кінця XIV-XVI ст.*, Харків, 2008.

³⁶ M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, II, p. 601, nr. 163.

³⁷ *Ibidem*, p. 609, nr. 166.

(gravat retrograd în slavă pe matricea sigilară, după opinia sa), și pe o pecete de pe actul omagial din 1395³⁸, pe care a atribuit-o tot lui Stanislav Rotompan (Fig. 5), chiar dacă Leon Șimanschi opinase, anterior, pentru Costea viteazul, istoricul român citind o legendă scrisă, după opinia sa, în grecește³⁹. La această nouă identificare, cercetătorul ucrainean a adăugat și o pecete de pe actele de omagiu din 1404⁴⁰ și 1407⁴¹, pe care a citit din nou Stanislav, în slavă (Fig. 6).

Fig. 1.

Reconstituire a peceteii octogonale de pe actul omagial din 1387, reproducă de L. Șimanschi, în „*Cele mai vechi sigilii domnești și boierești din Moldova (1387-1421)*”, p. 156, fig. 13.

Fig. 2.

Reconstituire a peceteii lui Stanislav Rotompan de pe actul de promisiune a omagiului din 1395, reproducă de L. Șimanschi, în *op. cit.*, p. 156, fig. 14.

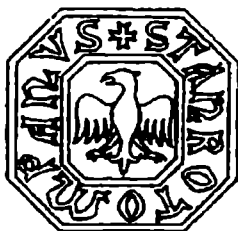

Fig. 3.

Reconstituire a peceteii octogonale de pe actul omagial din 1387, reproducă de O. Odnorozhyenko, în *Родова геральдика Русо-Влахії (Молдавського господарства) кінця XIV–XVI ст.*, p. 27, fig. 6.

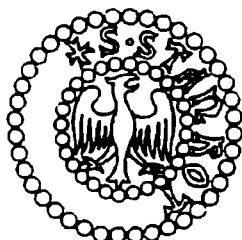

Fig. 4.

Reconstituire a peceteii lui Stanislav Rotompan de pe actul de promisiune a omagiului din 1395, reproducă de O. Odnorozhyenko, în *op. cit.*, p. 27, fig. 7.

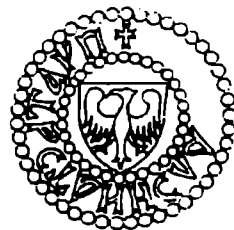

Fig. 5.

Reconstituire a unei pecetei de pe actul omagial din 1395, atribuită de O. Odnorozhyenko, în *op. cit.*, p. 28, fig. 8, lui Stanislav Rotompan.

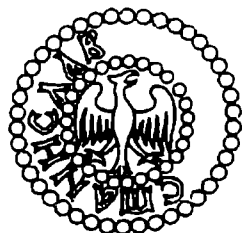

Fig. 6.

Reconstituire a unei pecetei de pe actele omagiale din 1404 și 1407, atribuită de O. Odnorozhyenko, în *op. cit.*, p. 28, fig. 9, lui Stanislav Rotompan.

Trecând peste incertitudinea citirii legendelor, există, totuși, și alte elemente comune, în afară de numele Stanislav, între pecetele atribuite importantului personaj. În primul rând, e vorba de legenda latină a primelor, particularitate care nu este fără semnificații. În al doilea rând, e vorba despre reprezentarea din câmpuri, care e practic identică, și e rar întâlnită în epocă, atât în Moldova, cât și în spațiul rutean învecinat⁴². De altfel, identitatea între Stanislav, *supremus consiliarius* din 1387, Stanislav de la Ielova și Sta-

³⁸ *Ibidem*, p. 611, nr. 167.

³⁹ L. Șimanschi, *op. cit.*, p. 151.

⁴⁰ M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, II, p. 625, nr. 173.

⁴¹ *Ibidem*, p. 628, nr. 175.

⁴² O. Оdnorozhenko, *op. cit.*, p. 26.

nislav Rotompan nu a fost contestată de nici un cercetător, fiind considerată firească și neavând nevoie de argumentare⁴³. Luând în considerare raritatea folosirii antroponimului Stanislav în Moldova, din secolul al XIV-lea până în cel de-al XVII-lea, această ipoteză pare justificată. Într-adevăr, consultarea indicelui de nume alcătuit de Al. Gonța pentru seria *DRH* atestă doar nouă personaje ce au purtat acest nume⁴⁴. Dintre acestea, două sunt pani polonezi. Alte trei nume sunt ale unor boieri din secolele XVI-XVII. Indicele de nume din primele trei volume ale seriei *DRH* mai adaugă doi purtători ai numelui la listă⁴⁵. La aceștia mai putem adăuga încă un personaj. Cronica lui Ulrich von Richental, enumerând delegația Moldovei la Conciliul de la Konstanz, îl pomeneste și pe *Stenczlaus vo(n) menczki, polan ritter*⁴⁶. C. I. Karadja a propus identificarea lui cu Stanislav Rotompan, fără nici un temei, în afară de omonimie⁴⁷. Chiar dacă e imposibil de susținut această identitate, trebuie reținută o realitate subliniată și de cronicari: numele *Stanislav*, în Moldova, era considerat „leșesc” și era rareori dat copiilor. O spune Simion Dascălul, în secolul al XVII-lea: „Acolo Laslău craiu, ce se chiamă leșăște Stanislav...”⁴⁸.

Panul Stanislav s-a menținut în vârful ierarhiei politice în Moldova, în vremea a cinci domni consecutivi. *Supremus consiliarius* în 1387, a fost trecut primul în lista sfatului lui Alexandru cel Bun mai întâi în 1403⁴⁹ și apoi din 1409⁵⁰ până în 6 iulie 1413⁵¹, când e ultima dată amintit în documente. Importanța funcției sale din 1387 presupune o vârstă matură, de peste 30 de ani, care se potrivește cu cei numai 25 de ani de carieră ulterioară. Prin urmare, el s-a născut înaintea întemeierii Moldovei, făcând parte din generația fiilor „descălecătorilor”. Cum numele său de botez e întâlnit și în onomastica maramureșeană a veacului al XIV-lea⁵² (probabil datorită contactului cu populații slave de vest), sunt trei posibilități pentru originea sa: fie e unul dintre fiii „descălecătorilor” maramureșeni, fie e unul dintre acei *potentes illarium partium* despre vorbeau documentele papale⁵³, fie a venit de undeva din afara granițelor Moldovei și s-a stabilit aici, cândva înainte de 1387.

În ce privește a doua posibilitate, Renate Möhlenkamp, apoi Ștefan S. Gorovei, l-au considerat pe Stanislav Rotompan senior autohton ce făcea parte „dintr-un grup de frunte, a cărui poziție poate fi raportată, fie și parțial, la faza formării statului”⁵⁴. Aserțiunea nu a fost dovedită, dar a urmat demonstrației făcută pentru Stoian Procelnic, care a arătat că familia acestuia „a reprezentat, în vremea dominației tătare, vârful ierarhiei sociale a regiunii”⁵⁵, folosind analiza stăpânirilor sale, așa cum sunt arătate de documente, și găsirea semnificației cognomenului său. Stăpânirile și cognomenul panului Stanislav ar putea, deci, să ofere noi indicii care să lămurască chestiunea originii sale.

Care au fost stăpânirile acestui personaj însemnat? Un document din 20 aprilie 1481, păstrat doar într-o traducere a lui Vartolomei Mazereanu din secolul al XVIII-lea, arată că Stanislav avea uric de la Alexandru cel Bun pentru patru sate: „Jodeștii și Zbereștii și Jijeștii, pe dealul Putmii, și Piticii, pe Sirețel”⁵⁶. Formularea arată situarea grupată a acestor sate, confirmată și de identificarea făcută de editorii seriei *DRH*, care arată că ultimele trei sunt vecine, în partea Bucovinei aflată acum în componența Ucrainei, între granița actuală și Sirețel⁵⁷. Așezarea Jodeștilor la nord-vest, pe Siretul Mare, pusă sub semnul

⁴³ „ROTUMPAN STANISLAV (Rotompan). *Fără titlu (în sfat) 1387 sept. 27 – 1413 iul. 6* (uneori apare primul în sfat). Fiul său a fost Giorgiu Rotumpan, cf. N. Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)*, București, 1971, p. 284.

⁴⁴ Al. Gonța, *Documente privind istoria României. A. Moldova. Veacurile XIV-XVII (1384-1625). Indicele numelor de persoane*, ed. I. Caproșu, București, 1995, p. 635.

⁴⁵ *DRH*, A, I, p. 497-498.

⁴⁶ C. I. Karadja, „*Delegații din țara noastră la Conciliul din Constanța (în Baden) în anul 1415*”, în *ARMSI*, seria III, tom. VII, mem. 2, București, 1927, p. 81.

⁴⁷ *Ibidem*, p. 67.

⁴⁸ Grigore Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ed. P. P. Panaitescu, București, [1955], p. 62.

⁴⁹ *DRH*, A, I, p. 24, nr. 17 și p. 25, nr. 18.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 34, nr. 24.

⁵¹ *Ibidem*, p. 49, nr. 35.

⁵² R. Popa, *op. cit.*, p. 301, indicoale de nume: Stanislau zis Bârsan, fiul lui Stan Bârsan din Bârsana, Stanislau, fiul lui Crăciun din Crăciunești, Stanislau, fiul lui Crișan din Crișănești, Stanislau din Domnești, Stanislau, fiul lui Ioan din Dolha și Stanislau din Laz.

⁵³ *DRH*, D, I, p. 63, nr. 34.

⁵⁴ R. Möhlenkamp, „*Contribuții la istoria orașului Iași în secolele XIV-XV*”, în *AIAl*, XXI, 1984, p. 68, nota 67; Șt. S. Gorovei, *op. cit.*, p. 42.

⁵⁵ R. Möhlenkamp, *op. cit.*, p. 69.

⁵⁶ *DRH*, A, II, p. 360, nr. 237.

⁵⁷ Iată identificările toponimelor din indicele de nume al *DRH*, A, II: p. 494 – Jodești (Jidești?), sat; <Jadăuți (?) azi R.S.S. Ucraineană, c. Jadova Veche, r. Storojineț, reg. Cernăuți>; Jijiești, sat, pe dealul Putnei; <Igeștii Vechi, azi R.S.S. Ucraineană, c. ~, r. Storojineț, reg. Cernăuți>; p. 510 – Pitici, sat, pe Sirețel; <azi R.S.S. Ucraineană, probabil

întrebări de editori, e întărită de menționarea peste veacuri a unor stăpâni peste câtimi din Jadova, descendenți probabili ai primului Rotompan⁵⁸. Ultimele trei sate pomenite în documentul din 1481 par însă a atesta un „domeniu“, mai mic decât cel al lui Stoian Procelnic, căruia Alexandru cel Bun i-a întărit cu uric 18 sate din zona Iașului⁵⁹, dar care solicită punerea aceleiași întrebări pe care a formulat-o Renate Möhlenkamp: „Dacă, în lipsa documentului original, nu se poate preciza data exactă când Alexandru cel Bun a întărit [...] toate aceste sate [...], în schimb, trebuie să ne punem întrebarea dacă avem de-a face cu o donație efectivă, «pentru dreptă și credincioasă slujbă», sau cu o confirmare a unei stări de fapte deja existente, recunoscută de domn prin acest document [...]”⁶⁰. Renate Möhlenkamp a arătat, în cazul lui Stoian Procelnic, că e vorba de confirmarea unei situații preexistente, principalul argument oferit, alături de semnificația cognomenului, fiind faptul că printre cele 18 sate, în vremea când ele au fost confirmate la începutul veacului al XV-lea, erau mai multe ce purtau numele neamului (*Procelnici*). Această realitate ar atesta un proces de „roire“ în cadrul posesiunilor acestei familii, petrecut înaintea emiterii actului lui Alexandru cel Bun, proces care presupune o stăpânire îndelungată a acestui neam peste teritoriul arătat, posibil încă de dinaintea *descălecăturii*⁶¹. Nu e deloc cazul și pentru Stanislav Rotompan, satul care poartă numele neamului, astăzi în forma Rotopănești, este situat în altă parte, nu pe Sirețel, ci între Baia și Suceava. Despre el e vorba, chiar dacă e nenumit, în documentul din 15 aprilie 1423, despre o pricină pentru hotar între fiii lui Stanislav Rotompan și Veriga vataman⁶². Cu numele *Rotumpănești* e atestat târziu, de-abia la începutul secolului al XVII-lea⁶³. Revenind la „domeniul“ de pe Sirețel, acesta a și fost înstrăinat foarte repede de către urmașii panului, în vremea lui Ștefan cel Mare⁶⁴, iar documentele nu mai păstrează nici o urmă a stăpânirii descendenților lui Stanislav Rotompan în acele locuri. Nu rămâne loc de îndoială, nu există nici o similitudine cu situația „domeniului“ lui Stoian Procelnic, care să ne conducă la un același răspuns la întrebarea pusă de R. Möhlenkamp, pentru cazul lui Stanislav Rotompan.

În ce privește stăpânirile de lângă Baia, nu este atestat nici un alt sat care să fi aparținut fără nici un dubiu panului de la sfârșitul secolului al XIV-lea, cu excepția Rotopăneștilor. Un sat vecin, Mihăieștii pe Brădățel, a fost al lui Giurgea Rotâmpan, descendent al lui Stanislav, dar Giurgea nu îl moștenise, ci îl cumpărase, și l-a vândut nu după mult timp⁶⁵. Pentru celălalt sat învecinat, Lămășeni, datorit lui Cârștian Rotompan în 1606 de către Simion Movilă, e greu de înțeles din formularea documentului dat în 18 noiembrie 1606 dacă domnul i l-a dăruit sau doar i l-a întărit⁶⁶, dar există posibilitatea ca și el să-l fi moștenit „de la începutul țării“⁶⁷, deci de la Stanislav Rotompan. Un alt sat, cu care în prezent Rotopăneștii se învecinează, și care poartă numele pârâului Brădățel, nu e pomenit în documentele din secolul al XV-lea. Mai târziu, la începutul secolului al XVII-lea, se pare că Brădățelul era, măcar în parte, al lui Cârștian Rotompan, după cum arată numele unui trup de moșie care făcea parte în 1852 din sat, *Iazul lui Cristian Logofătul*⁶⁸. Au existat, de-a lungul veacurilor, și alte stăpâniri ale Rotompanilor, răspândite prin Moldova, dar, la o analiză sumară, toate acestea par însă să fi fost dobândite și nu moștenite de la boierul de la sfârșitul secolului al XIV-lea.

Cu siguranță Roto(m)păneștii au fost *baștina* urmașilor panului Stanislav, dar oare este el și satul înaintașilor săi? Pentru a putea răspunde afirmativ, e necesar ca Ielova să fi fost satul nenumit în documentul din 1423, Rotompăneștii de mai târziu. Numele pârâului Brădățel, care trece prin satul actual⁶⁹, vecinătatea lui cu satul numit tot Brădățel, ar întări posibilitatea unei asemenea identificări, dar există și o

lângă Igești, c. ~, r. Storojineț, reg. Cernăuți; p. 532 – *Zberești, sat; <probabil lângă Corcești, azi R.S.S. Ucraineană, c. ~, r. Hliboca, reg. Cernăuți>.

⁵⁸ Toader Rotopan și Dumitraș Rotopan, în 1768, cf. T. Balan, *Documente bucovinene. Volumul VI (1760-1833)*, București, 1942, p. 206, nr. 76. În apropierea Jadovei, mai la nord, Dumitraș stăpânea părți din Stănești și Ivancăuți, cf. *Ibidem*, p. 140, nr. 46, iar alți Rotopani, tot spre sfârșitul secolului al XVIII-lea, părți din Vilauca, cf. *ibidem*, p. 377. Nu există însă nici un indiciu care să sugereze că aceste sate ar fi făcut parte din stăpânirile panului Stanislav.

⁵⁹ Documentul pomenit tot în vremea lui Ștefan cel Mare, care a confirmat conținutul său, fiindcă vechiul privilegiu fusese distrus, cf. R. Möhlenkamp, *op. cit.*, p. 68.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 69.

⁶¹ *Ibidem*, p. 70.

⁶² DRH, A, I, p. 80, nr. 55; M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, I, p. 159, nr. 52.

⁶³ M. Costăchescu, *Documentele moldovenesti înainte de Ștefan cel Mare*, I, p. 161.

⁶⁴ DRH, A, II, p. 360, nr. 237.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 176, nr. 123 și p. 183, nr. 128.

⁶⁶ DIR, A, XVII/2, p. 72, nr. 81.

⁶⁷ *Ibidem*.

⁶⁸ *Tezaurul toponimic al României. Moldova. Volumul I. Repertoriu istoric al unităților administrativ-teritoriale. 1772-1998*, partea I, coord. Dragoș Moldoveanu, București, 1991, p. 143, *sub voce* Brădățelul¹.

⁶⁹ G. I. Lahovary, C. I. Brătianu, Gr. C. Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*, vol. V, București, 1902, p. 282.

nepotrivire: hidronimul e românesc și nu slav în documente, încă de la prima lui atestare din 1456⁷⁰. Această nepotrivire nu exclude însă definitiv posibilitatea ca Ielova să fi fost într-adevăr Rotompăneștiul de mai târziu, analiza cognomenului panului Stanislav fiind singura care ar mai putea aduce elemente suplimentare.

Cândva, între 1393, când panul Stanislav, *supremus consiliarius* al lui Petru I și membru al sfatului lui Roman I, era numit *de Ielova* și 1397, când, într-un document latin, e numit *Rotenpan*, importantul senior a primit sau a adoptat acest nou cognomen, care va deveni numele neamului său. Înainte de cerceta semnificația acestuia, trebuie lămurită o chestiune: care e forma corectă a cognomenului? Încă de la prima atestare, scriitorii de acte din cancelaria domnească l-au consemnat în felurite forme: Rotompan, Rotâmpan, Rotâmpan, Rotimpan, Rotumpan, Rotopan, Rhotinpan, Rotenpan⁷¹. Odată cu trecerea vremii, semnificația cognomenului, dacă a existat vreuna, s-a pierdut și el a fost scris în documente după cum „fi suna mai bine” diacului. Analizând atestările cele mai vechi ale cognomenului, cele din veacul al XV-lea, din timpul vieții panului Stanislav, a copiilor și nepoților săi, este imediat vizibilă forma corectă a cognomenului, aceea consemnată cel mai des în timpul vieții panului Stanislav: **Rotompan**⁷². Aceasta ar trebui să fie folosită și astăzi, când e vorba de importantul personaj al începutului veacului al XV-lea și neamul lui, și nu forme alterate din documente târzii⁷³.

Odată ce am stabilit forma exactă, putem pune întrebarea: a avut acest cognomen un înțeles care să ne spună ceva despre persoana posesorului? Singura încercare de până acum de a găsi etimologia cognomenului a fost cea a lingvistului Iorgu Iordan, care nu a găsit nici o semnificație a supranumelui **Rotopan**, considerând antroponimul ca fiind rezultat prin derivare regresivă din numele satului Rotopănești. Acesta ar proveni dintr-o variantă, *rotopast*, a numelui unei plante medicinale, cunoscută în mod normal ca *rotopască* sau *rostopască*⁷⁴. Ciudată etimologie, care inversează sensul în procesul de formare a numelor satelor, și care nu trebuie acceptată fără rezerve, tocmai fiindcă pornește de la forme alterate ale cognomenului: *Rotopan* și *Rutumpan*. Că nu e așa, și cognomenul a avut o semnificație, uitată demult, o arată folosirea lui ca nume de botez, mai târziu, în veacul al XVII-lea⁷⁵.

Am încercat să aflăm semnificația lui, considerându-l un cuvânt compus, de origine slavă. Ultima parte, **панъ**, cu sensul de „domn” sau „stăpân”, este cel mai frecvent întâlnit împrumut din limba poloneză, atât în documentele moldovenești interne, cât și în cele externe, cu referire și la boierii moldoveni și la nobilii poloni⁷⁶. Dacă ipoteza e corectă, atunci trebuie găsită semnificația primei părți a cuvântului compus: **ротом**. E vizibilă imediat desinența slavă **-ом** a instrumentalului singular sau a dativului plural masculin și neutru, la substantivele de declinarea a II-a cu tema în **-о-**⁷⁷. Am căutat, prin urmare, un substantiv masculin de declinarea a II-a, **ротъ**. Lexiconul lui Miklosich îl consemnează, cu înțelesul de *jurământ*, *legământ*⁷⁸. Sensul cognomenului ar fi așadar **panul cu jurământ**, **ротом** fiind instrumentalul singular al masculinului **ротъ**. Numai că același lexicon atestază acest substantiv doar la slavii de sud,

⁷⁰ DRH, A, II, p. 89, nr. 60.

⁷¹ Al. Gonța, *op. cit.*, p. 583-584.

⁷² DRH, A, I, p. 11, nr. 9, 28 noiembrie 1399: ...**вѣра Станислава (а) Ротѣмпана...**; *ibidem*, p. 13, nr. 10, 29 iunie 1400: ...**вѣра... Станислава Ротѣмпана** > н дѣти его...; *ibidem*, p. 16, nr. 11, 4 august 1400: ...**вѣра Станислава Рѣтѣмпана...**; *ibidem*, p. 18, nr. 13, 28 iunie 1401: ...**вѣра Ротомпанова...**; *ibidem*, p. 25, nr. 18, 1 august 1403: ...**вѣра пана Станислава Ротомпана и дѣти его...**; *ibidem*, p. 30, nr. 22, 8 martie 1407: ...**вѣра пана Станислава Ротомпана и дѣти его...**; *ibidem*, p. 32, nr. 23, 16 septembrie 1408: ...**вѣра пана Станислава Ротомпана и дѣти его...**; *ibidem*, p. 34, nr. 24, 28 ianuarie 1409: ...**вѣра пана Станислава Ротѣмпана...**; *ibidem*, p. 36, nr. 25, 18 aprilie 1409: ...**вѣра пана Станислава Ротомпана...**; *ibidem*, p. 38, nr. 27, 18 noiembrie 1409: ...**вѣра пана Станислава Ротомпана...**; *ibidem*, p. 41, nr. 29, 6 ianuarie 1411: ...**вѣра пана Станислава Ротомпана...**; *ibidem*, p. 42, nr. 30, 22 septembrie 1411: ...**вѣра пана Станислава Ротомпана...**; *ibidem*, p. 44, nr. 31, 22 septembrie 1411: ...**вѣра пана Станислава Ротомпана...**; *ibidem*, p. 45, nr. 32, 19 februarie 1412: ...**вѣра пана Станислава Ротомпана...**; *ibidem*, p. 48, nr. 34, 5 aprilie 1412: ...**вѣра пана Станислава Ротомпана...**; *ibidem*, p. 80, nr. 55, 15 aprilie 1423: ...**съ Ротымпановы сыны...**, ...**Ротымпанови сынове...**, ...**до Ротымпановы могоны...**; *ibidem*, p. 176, nr. 123, 12 septembrie 1464: ...**оу пана Ротымпана...**; *ibidem*, p. 401, nr. 262, 29 mai 1484: ...**отъ) Жѣржѣ Ротимпана...**; M. Costăchescu, *Documentele moldovenești de la Bogdan Voevod*, p. 89, nr. 15, 28 februarie 1507: ...**Гима Ротѣмпанъ...**

⁷³ N. Stoicescu folosește forma *Rotumpan*, cf. *op. cit.*, p. 284; C. Cihodaru – Rotâmpan, cf. *Alexandru cel Bun (23 aprilie 1399-1 ianuarie 1432)*, Iași, 1984, p. 314; în DRH sunt folosite și Rotâmpan, cf. p. 492, și Rotompan, cf. p. 498.

⁷⁴ I. Iordan, *Dicționar al numelor de familie românești*, București, 1983, p. 399 și 401.

⁷⁵ DIR, A, XVII/2, p. 220, nr. 292 și p. 295, nr. 391.

⁷⁶ M. Mitu, *Termeni de origine polonă în documentele slavo-moldovenești. I. 1388-1517*, în *Rsl*, VIII, București, 1963, p. 182.

⁷⁷ P. Olteanu (coord.) *et al.*, *op. cit.*, p. 55-56.

⁷⁸ Fr. Miklosich, *op. cit.*, p. 804.

în texte sârbești. Cu același înțeles și cu aceeași rădăcină, la slavii de est și de vest, substantivul e de genul feminin: *рота*⁷⁹. Așa e consemnat în lexiconul lui Mardarie Cozianul⁸⁰, dar și în glosarele de azi⁸¹. Toată construcția nu ar mai fi, deci, valabilă. Am aflat, însă, că desinența a fost folosită, în limba vie, în slavona românească, și pentru substantive feminine cu tema în *-а-*, atât în Țara Românească, sub influența limbii sârbo-croate⁸², dar și în Moldova, unde am găsit puse în evidență cazuri similare⁸³. Ținând cont de aceste observații, am cerut și părerea unui slavist, care mi-a confirmat că regula formării instrumentalului singular al substantivelor feminine cu desinența *-ом*, ca la substantivele masculine și neutre de declinarea a II-a, este întâlnită și în documentele moldovenești și, prin urmare, interpretarea *pan cu jurământ* merita atenție⁸⁴.

Însă analiza supranumelui panului Stanislav nu e încheiată, mai pot fi adăugate nuanțe ce pot evidenția noi semnificații. Ele au ca sursă observația lui Miklosich despre sensul militar pe care *рота* l-a primit în limbile cehă, ucraineană și rusă⁸⁵. Această semnificație a dat sensul de *companie* substantivului *rota* în câteva limbi slave moderne, iar la noi a dat substantivul *roată*, cu același sens, astăzi ieșit din uzul limbii.

Contextul militar al *jurământului* evocat de cognomen poate fi un indiciu despre modul în care panul Stanislav, străin sau autohton, a ajuns și s-a menținut pe o poziție atât de înaltă între factorii politici și militari ai Moldovei, vreme de un sfert de secol.

Pentru a conchide, analiza numelui, a supranumelor și a stăpânirilor panului Stanislav a pus în evidență patru posibile soluții pentru originea sa și identificarea toponimului Ielova:

1. Stanislav era fiul unui „descălecător” maramureșean, iar Ielova e satul numit mai târziu Volovăț.

Numele de botez era folosit în Maramureș, iar reperele cronologice se potrivesc pentru panul care a murit probabil pe la 1413. Dacă ar fi fost maramureșean, folosirea limbii latine în legenda primelor sale peceti sale e firească. Nu se potrivesc însă numele satelor, am arătat că nu se poate pune semnul egalității între *Ialova* și *Ielova*, cu condiția ca primul cognomen al panului Stanislav să fi fost scris corect în documentul din 1393. Apoi, nu există potriviri nici între patrimoniul onomastic al cnezilor codreni, stăpânitori ai satului de pe Taras, și numele panului moldovean și cele ale descendenților săi apropiați. E mai greu de explicat și prezența în sfatul lui Alexandru cel Bun, în 1401, a lui Giurgiu de la *Volhovăț*, ca și schimbarea cognomenului lui Stanislav, între 1393 și 1395. Singura explicație posibilă pentru abandonarea primului cognomen ar fi trecerea satului în stăpânirea lui Giurgiu, după 1393. Odată cu aceasta ar fi trebuit să se producă și schimbarea numelui din Ielova în Volhovăț. Dar de ce un senior, cu un asemenea statut precum Stanislav, ar fi renunțat la satul de baștină, ce avea numele locului de unde au venit părinții săi? Singura explicație pentru pierderea Ielovei ar putea fi eventualele tulburări politice ce au acompaniat înscăunarea lui Ștefan I. Acesta să fi fost beneficiarul *jurământului* amintit de supranumele panului Stanislav? Supozițiile pot continua. Însă tabloului conturat pormind de la „soluția maramureșeană” îi lipsește coerența, lucrurile nu se leagă *firește*, fără a fi forțate interpretări și „potrivite” dovezi.

2. Stanislav era boier moldovean autohton, cu baștina în Ielova, sat numit mai târziu Rotompănești-Rotopănești.

Într-adevăr, numele actual al satului de pe Brădățel e atestat târziu, locul s-ar fi putut chema Ielova la sfârșitul secolului al XIV-lea. Numele vechi, slav, care arată un loc cu mulți brazi, ar fi putut fi schimbat în următoarele două secole cu unul derivat din supranumele panului Stanislav, devenit nume al neamului său. Hidronimul și toponimul Brădățel ar susține posibilitatea unui nume inițial al locului format de la adjectivul slav *кловъ*. Nepotrivirea, pe care am semnalat-o, legată de faptul că hidronimul e românesc încă de la prima atestare, în 1456, nu este un argument care să elimine definitiv posibilitatea ca acesta să fi fost inițial slav. Însă, în aceeași măsură, originea hidronimului, dar și a toponimului Brădățel, poate fi și o „translare”, urmată de traducerea în limba locului, a numelui Ielova, adus de undeva din afara Moldovei sau, pur și simplu, o coincidență. În ceea ce privește „domeniul” neamului Rotompăneștilor în zonă, stăpânirea de pe Brădățel pare a fi mică față de puterea și influența pe care ar fi trebuit să o aibă o familie care a dat un personaj de primă importanță în viața politică a Moldovei, vreme de cel puțin 25 de

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ Mardarie Cozianul, *Lexicon slavo-românesc și tâlcuirea numelor din 1649*, ed. G. Crețu, București, 1900, p. 228.

⁸¹ *рота*, -ы f. jurământ, legământ, cf. P. Olteanu (coord.) et al., *op. cit.*, p. 445. În I. D. Negrescu, *Limba slavă veche*, București, 1961, la p. 409, e consemnat un verb din aceeași familie de cuvinte: *роутии са* – a se blestema.

⁸² P. Olteanu (coord.) et al., *op. cit.*, p. 275-276.

⁸³ M. Mitu, *op. cit.*, p. 219: în 1457, *з помоуемъ и радюю* „cu ajutor și sfat”, desinența de instrumental masculin – *емъ* fiind folosită pentru substantivul feminin împrumutat din limba polonă *помощь*.

⁸⁴ Îi mulțumesc pentru observații și referințe conf. univ. dr. Olimpia Mitric de la Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava.

⁸⁵ Fr. Miklosich, *op. cit.*, p. 804.

ani. Trebuie ținut cont, însă, și de faptul că nu există suficiente mărturii documentare care să ne permită o evaluare corectă și definitivă a întinderii stăpânirii. Greu poate fi explicată renunțarea la cognomenul care-i arată stăpânirea de baștină, chiar în favoarea unuia care rememorează un gest politic important, dacă Stanislav ar fi fost descendentul unui neam local. Nici numele de botez nu se potrivește cu un boier autohton. Primele sale peceti ar fi trebuit să aibă legende scrise cu slove chirilice, după cum le au boieri cu nume românești din sfaturile primilor domni ai Moldovei. Pe ansamblu, e un tablou cu mai multe umbre decât zone clare, care încă nu poate convinge privitorul că schița după care a fost alcătuit e cea corectă. O oarecare coerență și credibilitatea nu-i lipsesc acestei reconstituiri, punctul ei slab fiind doar lipsa de consistență, dată de puținătatea documentelor, care nu permite elaborarea unei construcții mai argumentate.

3. Stanislav era boier galițian, venit în Moldova cu *jurământ*, iar Ielova e satul Ilow din preajma Stryj-ului.

Asemănarea de nume și semnificația celui de-al doilea supranume al panului Stanislav pot fi argumente, dar există și multe neconcordanțe ale acestei soluții: legenda latină a primelor peceti, atestarea târzie a satului galițian și posibila etimologie diferită a numelui acestuia. Tabloul reconstituit e oricum incomplet și nu poate fi judecat, până când alte cercetări vor descoperi și vor adăuga câteva din părțile lipsă.

4. Stanislav era pan silezian, venit în Rusia Roșie în anturajul lui Vladislav de Opolia, și, la un moment dat, a trecut în slujba domnilor Moldovei, iar Ielova e satul situat astăzi în voievodatul Opole din Polonia.

Numele de botez și reperele cronologice se potrivesc: dacă, în 1372, panul Stanislav, când a venit în Rusia Roșie în anturajul ducelui Vladislav, putea avea în jur de 25 de ani, atunci în 1387 ar fi avut în jur de 40 de ani, o vârstă matură, potrivită pentru înalta poziție de *supremus consiliarius* al lui Petru I, garant al actului de însemnătate deosebită semnat la 26 septembrie. Între aceste date, cavaler în floarea vârstei, ar fi putut trece în slujba lui Petru, în împrejurări necunoscute, poate împreună cu steagul său, pentru ca *jurământul* său, cu o importantă semnificație politică, eventual și militară, să rămână consemnat în supranumele primit. Când va fi putut trece în slujba domnului Moldovei? În timpul expediției lui Vladislav de Opolia în Moldova, amintită de documente pentru sfârșitul lui 1374 și începutul lui 1375⁸⁶, sau poate în contextul tulburărilor politice din zonă din 1377, când e atestată și o „defecțiune” în sens invers, cea a lui Giurgiu de Stupnița⁸⁷. Sau, poate, după moartea lui Ludovic cel Mare, în anii premergători ofensivei panilor poloni în Rusia Roșie din 1387. Oricând se va fi întâmplat *jurământul* panului, experiența sa în treburile politice și diplomatice a fost cu certitudine prețuită și valorificată de către Petru. Originea sa, împreună cu experiența în chestiuni diplomatice, poate explica și prezența, remarcată deja, a numelui său în toate documentele externe ale domnilor Moldovei în relația cu regatul polon. După momentul 1387, Stanislav s-a menținut în vârful ierarhiei politice, iar către sfârșitul vieții, la o vârstă deja înaintată, a fost consemnat primul în sfatul lui Alexandru cel Bun. Disparația sa din documente s-a petrecut atunci când avea probabil în jur de 66 de ani, după 1413.

„Soluția sileziană” poate explica și problema celor două supranume. Panul din Opolia, intrat în slujba lui Petru înainte de 1387, a primit al doilea cognomen, desigur, înainte de prima sa atestare în documente, dar cel puțin până în 1393 l-a păstrat și pe cel cu care a venit din Opolia: *Stanislav de Ielova*. A putut renunța la el definitiv atunci când nimic nu-l mai lega de vechea baștină. Și aici reperele cronologice se potrivesc: am văzut că Ielova era a ducelui în 1399, când Vladislav de Opolia a dăruit-o unui cavaler german credincios. Putem presupune, cu temeii în contextul trecerii lui Stanislav în slujba domnului Moldovei, că ducele îl confiscase, pentru *hiclenie*, odată ce s-a întors în Opolia, după 1387. Pentru boierii din sfaturile domnilor moldoveni Ielova nu însemna oricum nimic, ei probabil îi spuneau *Rotompan* încă de atunci când Stanislav îi jurase credință lui Petru. Când și-a pierdut în totalitate legăturile cu Opolia și a fost convins că va muri pe pământul Moldovei și nu va putea să le lase fiilor satul strămoșilor săi, a adoptat definitiv cognomenul cu care era cunoscut în noua lui țară. Legende latine ale primelor două peceti se potrivesc și ele cu originea presupusă a panului.

„Soluția sileziană” oferă, evident, rezolvarea cea mai bună și în problema identificării numelui topic Ielova, atât din punct de vedere al formei, cât și al etimologiei. Singură distanța mare între satul din Opolia și granițele Moldovei este un posibil contraargument, dar nu unul insurmontabil, după cum am încercat să demonstrăm.

În concluzie, tabloul reconstituit în aceste rânduri, ce pleacă de la premisa identității dintre Ielova și satul din Opolia, este, în opinia mea, cel mai *consistent*, *coerent* și *credibil*. Și, chiar dacă această „soluție sileziană” nu va rezista trecerii timpului, calea pe care am urmat-o pentru a dibui o logică, ce pare fi-

⁸⁶ Șt. S. Gorovei, *op. cit.*, p. 170.

⁸⁷ *Ibidem*, p. 150-151.

rească, a lucrurilor dintr-un trecut îndepărtat, pentru care avem atât de puține și uneori contradictorii știri, este, cred, principalul câștig. Sunt convins că dacă această cale va fi urmată și pentru alte nume din primele documente moldovenești, vor putea fi găsite noi și interesante conexiuni, care să aducă lumină în părțile neclare ale tabloului începuturilor statului de la răsărit de Carpați.

THE ORIGIN OF STANISLAV OF IELOVA-ROTOMPAN. A HYPOTHESIS.

(Summary)

The paper questions the presumed identification of a village, Ielova, noted for the first time in 1393, as the property of a very important boyar, member of Roman I's council, and never mentioned again with the same name. Based on etymology, the author demonstrates that the assumed equality between Ielova and the name of a village from Maramureș, Ialova (Olhova), is doubtful and, by consequence, Ielova was not the first name of Volovăț (Olhovți), the Moldavian village presumed to be founded by colonists came from Maramureș with the first voivodes of Moldavia. The important baron Stanislav, adviser of Petru I and the next voivodes, Roman I, Ștefan I and Alexandru cel Bun, till his presumable death in 1413, was also mentioned in preserved documents and seals with the cognomen Rotompan. By means of analysis of his properties, the etymology of his cognomen and through the search in the former Galich-Vladimir Rus' principality and Polish dukedoms for a similar name or one derived from the same root as Ielova, the paper raises several hypotheses about the origin of Stanislav and assesses their probability. The most plausible for the author, in the light of known evidence, is the Silesian origin of Stanislav Rotompan, Ielova being the village known today as Jelowa, in Poland, in Opole voivodship, attested at the beginning of the fourteenth century. The hypothesis presumes that the important boyar was a Silesian knight, from the retinue of Władysław of Opole, who switched his allegiance to Petru I, as his cognomen suggests, in unknown circumstances.

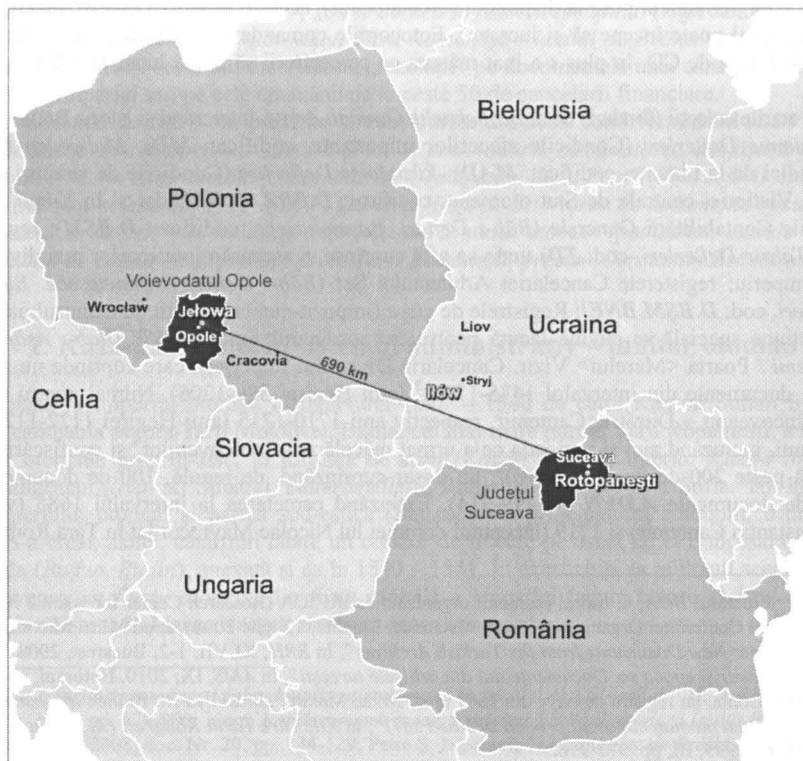

Fig. 7.

Hartă politică actuală a zonei central-estice a Europei,
pe care sunt marcate localitățile de interes.